

Eusebius van Caesarea

Kerkgeschiedenis

Vertaald door Chris Fahner en
ingeleid door Henk Bakker

Inhoud

Inleiding (Dr. Henk Bakker)	7
Voorwoord bij de vertaling van de Kerkgeschiedenis (Chris Fahner)	27
Voorwoord bij de heruitgave van Eusebius' Kerkgeschiedenis (Dr. P.J. Fahner)	31
Kerkgeschiedenis	33
1 Boek een	35
2 Boek twee	73
3 Boek drie	111
4 Boek vier	161
5 Boek vijf	205
6 Boek zes	257
7 Boek zeven	313
8 Boek acht	361
9 Boek negen	395
10 Boek tien	423
Register van namen en plaatsen	463

Boek een

- 1.1 Inleiding: Het onderwerp van dit boek 36
  - Vooruitblik 38
- 1.2 Christus' bestaan vóór de schepping en Zijn werken 38
  - Christus' verschijnen aan mensen van vroeger 39
  - Redenen waarom het evangelie niet eerder verkondigd werd 42
- 1.3 De namen Jezus en Christus waren beide bekend in vroeger tijd en werden door de geïnspireerde profeten geëerd 45
- 1.4 De godsdienst die Christus verkondigde, is niet onverwacht gekomen en is niet vreemd 49
- 1.5 De tijd waarin onze Heiland bij de mensen geopenbaard werd 52
- 1.6 Herodes als eerste vreemdeling op de troon 54
- 1.7 Over het verschil tussen de evangeliën met betrekking tot het geslachtsregister van Christus 56
- 1.8 Herodes' wreedheid tegen de kinderen en zijn dood 61
- 1.9 De periode van Pilatus 64
- 1.10 De hogepriesters van de joden ten tijde van de verkondiging van Christus' boodschap 65
- 1.11 De getuigenissen over Johannes de Doper en Christus 66
- 1.12 De discipelen van onze Heer 67
- 1.13 Het verhaal van de vorst van Edessa 68
  - Kopie van de brief die koning Abgarus aan Jezus schreef 69
  - Het antwoord van Jezus aan koning Abgarus 70

1.1 Inleiding: Het onderwerp van dit boek

1. In dit boek wil ik een groot aantal onderwerpen aan de orde stellen. Het is mijn bedoeling verslag te doen van de personen die de heilige apostelen hebben opgevolgd en van de tijden waarin ze dat deden.

De periode die ik beschrijf begint met het optreden van onze Heiland en strekt zich uit tot het heden. Ik wil vertellen over de vele belangrijke zaken die zijn voorgevallen in de geschiedenis van de kerk en over de mensen die in de meest bekende plaatsen de kerk op een voortreffelijke manier hebben bestuurd en geleid.

Daarbij denk ik ook aan de mannen die ieder in zijn eigen tijd het woord van God hebben uitgedragen en dat al of niet op schrift stelden.

Maar ook zal ik beschrijven hoeveel mensen zichzelf hebben opgeworpen om met graagte allerlei nieuwbakken dwalingen te verkondigen en op de spits te drijven. Daarbij geef ik ook aandacht aan de manier waarop ze zich als gids naar een ten onrechte zogenaamde 'kennis' opstellen.

Deze mensen hebben de kudde van Christus ongenadig aangevallen, zoals verscheurende wolven doen.

2. Het joodse volk breng ik ook ter sprake. Nadat ze tegen onze Heiland hun plannen hadden beraamd, overkwam hun in snel tempo allerlei rampspoed. Wat er met hen gebeurde zal ik beschrijven.

Vaak gebeurde het dat het woord van God stuitte op vijandigheid van de kant van de volken. Daaraan zal ik aandacht geven en ook zal ik beschrijven in welke tijd dat geschiedde en welke vorm de tegenstand aannam.

Het is gebeurd dat voortreffelijke mensen bloedige martelingen ondergingen; dat kwam omdat ze pal stonden voor Gods woord; er zijn perioden van vervolging geweest en van martelaarschap, tot in onze eigen tijd overigens.

Bovenal wil ik laten zien hoe ten laatste onze Heiland door Zijn genade en hulp Zijn kerk beschermde. Ik zal teruggaan tot de oorspronkelijke bedeling van onze Heiland en Heer, Jezus de Christus (dat wil zeggen de Gezalfde) van God.

3. Het gaat boven mijn macht om dit werk geheel en al volmaakt klaar te krijgen. Ik erken dat voluit. Het zal ook enige welwillendheid van de lezer vragen, omdat ik als eerste dit onderwerp behandel. Het is net of je dan voortgaat op een ongebaand pad. Maar ik zie in gebed op tot God als mijn Gids. Ik vertrouw erop dat de kracht van Christus mij zal helpen.

Soms waren zelfs de sporen van degenen die op deze weg zijn voorgegaan in het geheel niet meer te vinden. Sommigen hebben echter aanwijzingen gegeven in de verhalen die ze vertelden over de tijd waarin ze leefden. Hun verhalen zijn als fakkels die ons van verre voorlichten, hun stemmen zijn net als bevelen van boven, die ons toeroepen waarheen we met een besef van zekerheid onze koers moeten bepalen.

4. Alles wat aan mijn onderwerp kan bijdragen, zal ik als een historische vertelling in één verhaal samenbrengen. Daarom heb ik de verspreide gegevens die onze voorgangers hebben nagelaten verzameld en er een samenvatting van gemaakt, een bloemlezing; zoals je uit het veld planten plukt en er een extract van maakt, zo heb ik uittreksels gemaakt van wat mensen in het verleden optekenden. Het zal me blij maken als ik erin slaag om de reeks van opvolgers van de apostelen van onze Heer aan de vergetelheid te ontrukken; misschien kan ik niet alle namen ter sprake brengen, maar dan toch wel die van de bekendste; het gaat daarbij ook om de gemeenten die tot nu toe als de belangrijkste gelden.

5. Het lijkt me dat het werk zeer noodzakelijk is. Bij degenen die over kerkgeschiedenis schrijven, heb ik nog niets gevonden dat in dit opzicht zo volledig was. Enerzijds dus vind ik dit werk noodzakelijk, anderzijds denk ik dat het erg nuttig zal zijn voor diegenen die met leerzame geschiedschrijving bezig zijn.

6. Eerder al heb ik lijsten met chronologische overzichten¹ van de kerkgeschiedenis gepubliceerd, maar nu geef ik in dit boek een vollediger verhaal.

1 Een verwijzing naar Eusebius' Chronologische lijsten, die hij eerder, in navolging van Africanus, publiceerde.

Vooruitblik

7. Zoals ik al eerder zei, wil ik beginnen met het doorgeven van de leer van Christus. Zijn goddelijkheid overstijgt immers alle menselijk doen en denken in Zijn uitzonderlijke voortreffelijkheid. Het is trouwens nodig om terug te gaan tot de oorsprong van de werken van Christus, als men een geschrift over de kerkgeschiedenis aan het nageslacht wil doorgeven. Want onze naam, christenen, mogen we aan Hem ontleen. En Zijn dienst is van een meer goddelijke inhoud dan velen geneigd zijn te denken.

1.2 Christus' bestaan vóór de schepping en Zijn werken

1. Christus heeft een tweevoudige natuur. De ene bestaanswijze is Zijn goddelijkheid, te vergelijken met het hoofd van het lichaam. De tweede natuur is Zijn menselijkheid, te vergelijken met de voeten; om ons te redden heeft Hij de broze menselijke bestaanswijze aangenomen. Daarom begin ik met de belangrijkste elementen uit de geschiedenis van Christus te vertellen. Het is voor de volledigheid van mijn verhaal van het grootste belang om daaruit het voornaamste weer te geven. Tegelijkertijd wordt het daardoor duidelijk hoe oud en van welke goddelijke waardigheid het christelijk bestaan is; er zijn immers mensen die denken dat de naam 'christen' een vreemd bedenkfel is, gisteren bij wijze van spreken uitgevonden en voordien niet bekend.

2. In het kort wil ik nu laten zien dat het goddelijk Woord, d.i. Christus, van tevoren al bestond (of: pre-existent was) en aan mensen verscheen. Geen taal heeft genoeg mogelijkheden om de oorsprong, de waardigheid, laat staan het wezen en de natuur van Christus onder woorden te brengen. Daarom zegt de Geest van God in de profetieën (Jes. 53:8):

En wie zal Zijn leeftijd uitspreken?

Want niemand heeft de Vader gekend dan de Zoon (vgl. Mat. 11:27); daarom kan aan de andere kant niemand de Zoon naar waarde kennen dan de Vader Die Hem voortbracht.

3. Immers alleen de Vader heeft dat Licht begrepen, dat bestond vóór de wereld er was; die redelijke en wezenlijke Wijsheid, dat levende

Woord van God dat in het begin bij de Vader was, vóór de schepping en vóór elk zichtbaar of onzichtbaar voortbrengsel. Hij, Christus, is de eerst- en eniggeborene van God, de Vorst en de Leider van de geestelijke en onsterfelijke hemelse schare, de Bode van de grote raad, de Uitvoerder van de verborgen wil van de Vader; met de Vader de Schepper van alle dingen, naast de Vader de tweede oorzaak van het heelal, de ware en enige Zoon van de Vader. Hij is de Heer, de God en Koning van al het geschapene; Hij heeft goddelijke heerschappij, kracht en heerlijkheid van de Vader ontvangen.

Dit alles is duidelijk te lezen in de bijzondere teksten met betrekking tot Christus' goddelijkheid (Joh. 1:1, 3):

In het begin was het Woord en het Woord was bij God en het Woord was God;

Alle dingen zijn door het Woord gemaakt, en zonder dit Woord is geen ding gemaakt...

4. Ook de grote Mozes, de oudste van al de profeten, onderwijst ons hierover. [Beïnvloed] door de Geest van God, beschrijft hij de schepping en ordening van alle dingen en vertelt dat de Schepper en Maker van het heelal aan Christus de vorming van alle ondergeschikte dingen opdroeg.

De Schepper gaf die opdracht enkel en alleen aan Zijn goddelijk en eerstgeboren Woord. Met Hem overlegde de Schepper over de schepping van de mens; Mozes zegt (Gen. 1:26):

En God zei: Laten Wij mensen maken naar Ons beeld, naar Onze gelijkenis.

5. Een andere profeet bevestigt deze uitdrukking; in zijn liederen bezingt hij God en zegt (Ps. 33:9a, Ps. 148:5b):

Want Híj spreekt en het is er;

want toen Híj het gebod, werden zij geschapen.

Hierin spreekt hij over de Vader en Schepper als de Heerser over alles Die ook als soeverein over alles beschikt. Maar het goddelijk Woord staat naast Hem als de tweede. Dat is hetzelfde Woord als aan ons is verkondigd, dienstbaar aan het gebod van Zijn Vader.

Christus' verschijnen aan mensen van vroeger

6. Alle mensen van wie men zegt dat ze sinds de schepping uitmuntten in rechtvaardigheid en deugdzame vroomheid hebben Hem met zuiver geestelijke ogen aanschouwd en ze werden in vervoering ge-

bracht: Mozes, die uitstekende dienstknecht van God, en voordien Abraham, en de kinderen van laatstgenoemde, en al de rechtvaardigen daarna, en de profeten. Dezen hebben Hem erkend en vereerd op de manier die Hem als de Zoon van God waardig was.

7. De Zoon zelf, zeer gericht op de verering van de Vader, werd aangesteld om de kennis van de Vader aan allen bekend te maken. Zo verscheen de Heer God als een gewone man aan Abraham, toen die bij de eik van Mamre zat. Abraham knielt direct neer, hoewel hij met zijn ogen alleen maar een gewone man ziet; maar hij vereert Hem toch als God en aanbidt Hem als de Heer. Abraham laat duidelijk merken, dat hij wel weet Wie die Man is, want hij zegt (Gen. 18:23):

[Heer, rechter van de gehele aarde], zult U ook de rechtvaardige tegelijk met de goddeloze wegvagen?

8. Men kan toch niet veronderstellen dat de schrijvers van de Schrift zoiets op oneerlijke wijze zelf hebben bedacht en geen mens accepteert toch dat het ongeschapen en onveranderlijke wezen van de Almachtige God veranderd zou worden in de gestalte van een mens? Wie dat zag zou zich misleiden door te denken dat het om enig spookachtig geschapen wezen zou gaan.

Iemand God en Heer noemen Die de hele aarde oordeelt en vonnis velt en dan ook nog verschijnt in menselijke gestalte, dat kan toch alleen maar gaan over de Christus, Die vóór de schepping was, het Goddelijk Woord. En als Hij dus in de gestalte van een mens verscheen, kunnen we Hem tegelijkertijd met recht noemen – niet de Maker van het heelal, maar dan toch wel – Zijn enig vóórbestaande Woord.

Over dat Woord wordt in de Psalmen gezegd (Ps. 107:20):

Hij zond Zijn woord uit, genas hen en bevrijdde hen uit hun grafkuilen.

9. Kennelijk spreekt Mozes van Hem als Heer, als over de tweede na de Vader in deze woorden (Gen. 19:24):

Toen liet de HEER zwavel en vuur over Sodom en Gomorra regenen. Het kwam van de HEER.

Hij verscheen in de gestalte van een mens aan Jakob. Ook nu weer noemt de heilige Schrift Hem met de naam God, als tegen Jakob gezegd wordt (Gen. 32:28):

Uw naam zal voortaan niet meer Jakob luiden, maar Israël, want u hebt met God en met mensen gestreden. Daarom noemde Jakob die

plaats ‘het gezicht van God’, toen hij zei (Gen. 32:30):

En Jakob gaf die plaats de naam Pniël. Want, zei hij, ik heb God gezien van aangezicht tot aangezicht, en mijn leven is gered.

10. Het zou onjuist zijn om in genoemde goddelijke verschijningen te denken aan gestalten van ondergeschikte engelen en dienaren van God. Want als één van dergelijke gestalten aan mensen verschijnen, laat de Schrift dat duidelijk zien in de naamgeving: die gestalten heten nooit God of Heer, maar uitdrukkelijk: engelen – ik zou daarvoor wel duizend bewijsplaatsen kunnen aanhalen.

11. Ook Jozua, de opvolger van Mozes, zag Hem weliswaar alleen maar in de gestalte van een mens, maar toch noemt hij Hem de Heerser van de hemelse engelen en aartsengelen, van de bovennatuurlijke machten, en de kracht en wijsheid van God, aan wie de tweede plaats is toevertrouwd als Koning en Heerser over alles, ‘de overste van de (leger)scharen van de Heer’.

12. U kunt dat lezen in het boek Jozua (Joz. 5:13-15) Daar staat:

Het gebeurde, toen Jozua bij Jericho was, dat hij zijn ogen opsloeg en zag, en zie, er stond een Man voor hem met een getrokken zwaard in Zijn Han. Jozua ging naar Hem toe en zei tegen Hem: Hoort U bij ons of bij onze tegenstanders? Hij zei: Nee, maar Ik ben de Bevelhebber van het leger van de HEER. Nu ben Ik gekomen. Toen wierp Jozua zich met het gezicht ter aarde, boog zich neer en zei tegen Hem: Wat wil mijn Heer tot Zijn dienaar spreken? Toen zei de Bevelhebber van het leger van de HEER tegen Jozua: Doe uw schoenen van uw voeten, want de plaats waarop u staat, is heilig.

13. Uit deze woorden is toch wel duidelijk, dat het hier om dezelfde Persoon gaat als Die met Mozes sprak. Want met dezelfde woorden spreekt de Schrift over dezelfde Persoon als volgt (Ex. 3:4-6):

Toen de HEER zag dat hij ging kijken, riep God tot hem uit het midden van de doornstruik en zei: Mozes, Mozes! Hij zei: Zie, hier ben ik! En Hij zei: Kom hier niet dichterbij. Doe uw schoenen van uw voeten, want de plaats waarop u staat, is heilige grond. Hij zei verder: Ik ben de God van uw vader, de God van Abraham, de God van Izaak en de God van Jakob.

14. Er is dus een levend en bestaand Wezen, Dat vóór de wereld bestaat, Dat de Vader en God van alles bijstond bij de wording van de geschapen dingen. Dit Wezen wordt het Woord en de Wijsheid van God genoemd. Behalve de reeds gemelde bewijzen wil ik ook nog aanhalen de

woorden van de Wijsheid, die overduidelijk over Zichzelf spreekt. In Spreuken spreekt de Wijsheid door middel van Salomo en leidt ons als volgt in tot haar geheimenissen (Spr. 8:12, 15-16):

Ik, Wijsheid, Ik woon bij schranderheid en vind kennis door alle bedachtzaamheid... Door Mij regeren koningen, verordenen vorsten gerechtigheid. Door Mij heersen vorsten, en edelen, alle rechters op aarde.

15. Daarna volgen de woorden (Spr. 8: 22-25 e.v.):

De HEER bezat Mij aan het begin van Zijn weg, al vóór Zijn werken, van oudsher. Van eeuwigheid af ben Ik gezalfd geweest, vanaf het begin, vanaf de tijden voordat de aarde er was. Voordat de bergen waren verzonken, vóór de heuvels, werd Ik geboren. Toen Hij de hemel gereedmaakte, was Ik daar, toen Hij de wolken daarboven sterk maakte, Hij de bronnen van de watervloed versterkte, was Ik bij Hem, Zijn Lielingskind, Ik was dag aan dag Zijn bron van blijdschap, te allen tijde spelend voor Zijn aangezicht,

16. De slotsom is, dat het goddelijk Woord van tevoren bestond en ook verscheen aan een aantal mensen.

Redenen waarom het evangelie niet eerder verkondigd werd

17. Tegenwoordig wordt deze boodschap aan alle mensen en alle volken gebracht. Maar in de tijden van ouds was dat niet het geval. De reden daarvoor was, zoals ik nu zal uiteenzetten, dat het leven van de mensen vroeger daarvoor niet geschikt was. Men kon de leer van Christus, zo veelomvattend in wijsheid en vol van deugd, niet bevatten.

18. Want direct na de gelukkige toestand van het begin heeft de eerste mens de goddelijke geboden veronachtzaamd. Hij verviel tot de huidige sterfelijke en vergankelijke toestand. Hij verruilde zijn vroegere vreugde in God voor het vervloekte aardse leven van nu. De nakomelingen van die mens hebben onze aarde vervuld. Zij gedroegen zich nog veel slechter, met af en toe hier en daar een gunstige uitzondering. Zij hadden een dierlijke en tegendraadse levensstijl.

19. Stad of staat, kunsten of wetenschappen hadden ze niet en bedachten ze niet. Wetten en recht, deugd en filosofie kenden ze niet, zelfs niet de naam ervan. Ze bewogen zich als nomaden door de wildernis, als brute wildebrassen. Ze bedierven het verstandelijk vermo-

gen van de mens en doofden, in een overmaat aan eigenwillige boosaardigheid, zelfs de vonkjes van rede en cultuur.

Ze gaven zich helemaal over aan allerlei heilloze werken. Soms bedierven ze elkaar, dan weer moordden ze elkaar uit of aten ze elkaar op. Ze waren zo overmoedig dat ze het waagden om met God zelf de strijd aan te binden; vandaar die gigantenstrijd, zoals overal vermeld wordt. Ze dachten de aarde zo hoog op te werpen dat ze de hemel zouden kunnen bereiken; de krankzinnigheid van hun verkeerde denken gaf hun in om een aanval te doen op de hoogste God zelf.

20. Maar over de mensen die zich zo misdroegen zond de alwetende God nu eens overstromingen en dan weer vuurspuwende branden op hen neer; de kokende en kolkende massa werd over heel de aarde uitgegoten. God beknotte hun getal door langdurige hongersnoden en pest, door oorlogen, bliksemschichten en donderslagen. Hij wilde de kwaadaardige en meest verschrikkelijke ziekte van de ziel van de mensen met de bitterste straffen tegengaan.

21. In deze tijden dan leek de boosaardigheid van de mensen wel een verdovende dronkenschap die de wereld bijna geheel versufte. De mensheid leek wel op dronkaards van wie bijna iedereen in schaduw en duisternis verkeerde.

Toch gebeurde het ook toen, dat de eerstgeboren en eerstgeschapen Wijsheid van God, het Woord zelf dat vóór alle schepselen bestond, uit grote liefde voor de mensen aan de onwaardige mensen verscheen, soms in visioenen van engelen, soms in eigen Persoon. Deze en gene vromen in de tijden van vroeger zagen Hem die Gods heilzame kracht was; zij zagen Hem alleen maar in de gestalte van een mens, omdat geen andere verschijningsvorm tegenover hen mogelijk was.

22. Deze vrome lieden verbreidden het zaad van een godzalig leven onder vele mensen; er stond op aarde een heel volk op dat van deze oude Hebreëen afstamde en doorging met God te vereren. Toch waren ze nog wel besmet met de verdorven praktijken van weleer. Daarom gaf Hij via Mozes de profeet aan hen de tekenen en beelden van het geheimenis van de zogeheten sabbat en de besnijdenis, hij onderwees hen in de beginselen van andere geestelijke zaken, zonder ze het inzicht te geven om als ingewijden alles te weten.

23. Toch verkreeg hun wet grote faam en verspreidde zich als een

heerlijke geur onder alle mensen. Door deze wet werden de gewoonten van de mensen verzacht bij de meeste volkeren. Door deze wet slaagden wetgevers en filosofen erin om overal de wilde en woeste gewelddadigheid te matigen. Mensen gingen leren om gedurige vrede en vriendschap te waarderen en goede relaties aan te gaan. Op die manier werden de mensen in alle volken over de hele wereld voorbereid en geschikt gemaakt om de kennis van de Vader te ontvangen. En toen kwam Hijzelf, het goddelijk en hemelse Woord van God, de Leraar van de deugd, de Dienaar van de Vader in alle goede werken. Het was in de begintijd van het Romeinse keizerrijk dat Hij verscheen in een menselijk lichaam. Zijn wezen was in dat opzicht niet anders dan onze eigen natuur. Door zijn werken en lijden vervulde Hij de dingen die volgens de profeten nog moesten komen: namelijk dat Hij als God en mens, die in Zijn leven wonderwerken doet, in de wereld zou komen en voor alle volken geopenbaard zou worden als de leraar van de godsdienst van Zijn Vader. In die profetieën was ook het wonder van Zijn geboorte voorspeld, Zijn nieuwe leer en Zijn wonderwerken; ook stonden daarin de wijze waarop Hij zou sterven, Zijn opstanding uit de doden en bovenal Zijn goddelijke terugkeer naar de hemelen.

24. De profet Daniël werd door de goddelijke Geest geleid om Zijn uiteindelijk koninkrijk te voorzien; Daniël werd daartoe geïnspireerd en hij schreef het visioen dat hij van God ontving in de volgende woorden op, aangepast aan het menselijk bevattingsvermogen (Dan. 7:9-10):

Ik keek toe totdat er tronen werden geplaatst, en de Oude van dagen Zich neerzette. Zijn gewaad was wit als sneeuw en het haar van Zijn hoofd als zuivere wol. Zijn troon waren vuurvlammen en de wielen ervan waren laaiend vuur. Een rivier van vuur stroomde en ging voor Zijn aangezicht uit... Het gerechtshof hield zitting en de boeken werden geopend.

25. Daniël zegt verder (Dan. 7:13-14):

Ik keek toe in de nachtvisioenen, en zie, er kwam met de wolken van de hemel Iemand als een Mensenzoon. Hij kwam tot de Oude van dagen en men deed Hem voor Zijn aangezicht naderbijkomen. Hem werd gegeven heerschappij, eer en koningschap, en alle volken, natiën en talen moesten Hem vereren. Zijn heerschappij is een eeuwige heerschappij, die Hem niet ontnomen zal worden, en Zijn koningschap zal niet te gronde gaan.

26. Deze verzen kunnen beslist op niemand anders slaan dan op onze Heiland, het goddelijk Woord, dat in het begin bij God was. Omdat Hij ten slotte ook als mens verscheen wordt Hij de Zoon des mensen genoemd.

27. Wat ik nu gezegd heb over dit onderwerp moge volstaan. In aparte commentaren² heb ik reeds de profetieën met betrekking tot onze Heiland Jezus Christus bijeengebracht en heb elders meer uitgebreid laten zien wat over Hem is geopenbaard. Daarom zal ik voor nu volstaan met wat hierboven staat.

1.3 De namen Jezus en Christus waren beide bekend in vroeger tijd en werden door de geïnspireerde profeten geëerd

1. Ik wil nu laten zien dat de naam Jezus, en ook die van Christus, door de vrome profeten geëerd werd.

2. In de eerste plaats heeft Mozes zelf ervaren hoe verheven en heerlijk de naam van Christus is; hij gaf voorbeelden van de hemelse dingen en verborgen symbolen en beelden; want zo was hem in de godspraak gezegd (Ex. 25:40):

Zie dan erop toe dat u het maakt naar zijn ontwerp, dat u op de berg getoond is.

Dezelfde persoon, die hij voorzover mogelijk de hogepriester van God genoemd had, noemde hij ook Christus (= gezalfde). En dus geeft hij de naam Christus aan hem, die onder de mensen de hoogste waardigheid bezit, de hogepriester, als een teken van eer en roem. Hij begreep dus dat Christus een goddelijk Wezen was.

3. Onder leiding van de goddelijke Geest heeft deze Mozes de naam Jezus voorzien en eveneens met grote waardigheid verbonden. Want Mozes heeft die naam, die men tot dan toe niet gebruikte, voor het eerst leren kennen; Mozes geeft die naam Jezus als teken en voorbeeld slechts aan degene, van wie hij wist dat hij hem na zijn dood als leider van het volk zou opvolgen.

4. Daarom noemde Mozes zijn opvolger Jezus (Jozua), hoewel die tot dan toe Ausès heette; die laatste naam hadden zijn ouders hem gegeven; en voordien had men hem nooit Jezus genoemd (vgl. Num.

2 Eusebius verwijst hier naar zijn werk *Commentaren op de profeten*.

13:16). Deze eervolle naam, meer waard dan een koninklijk juweel, werd dus aan Jozua gegeven; dat was omdat Jozua, de zoon van Nun, gelijkenis vertoonde met onze Heiland. Onze Heiland immers was de Enige na Mozes Die de godsdienst van voorbeelden en symbolen voltooide; via Mozes was die godsdienst gegeven, maar onze Heiland volgde Mozes op doordat Hij een zuivere en onbesmette godsdienst instelde.

5. Mozes gaf dus de naam van onze Heiland Jezus Christus slechts aan de twee mannen die in deugd en eer boven heel het volk uitstaken: aan de hogepriester en aan zijn opvolger in het leiderschap; dat was voor hen een nog grotere eer.

6. Ook de profeten die nadien leefden, hebben Christus uitdrukkelijk met name voorzeggd. Ook hebben ze geprofeteerd over de plannen van de joden tegen Hem en de roeping van de Heidenen door Hem.

Jeremia getuigt daarvan en zegt (Klaagl. 4:20):

Onze levensadem, de gezalfde van de HEER, [resj] is in hun kuilen gevangen, hij van wie wij gezegd hadden: in zijn schaduw zullen wij leven onder de heidenvolken! Ook David spreekt over Hem in een moeilijke situatie, als hij zegt (Ps. 2:1-2):

Waarom woeden de heidenvolken en bedenken de volken wat zonder inhoud is? De koningen van de aarde stellen zich op en de vorsten spannen samen tegen de HEER en tegen Zijn Gezalfde.

Later voegt hij daaraan het volgende toe door Christus Zelf te laten spreken (Ps. 2:7b-8):

De HEER heeft tegen Mij gezegd: U bent Mijn Zoon, Ik heb U heden verwekt. Eis van Mij en Ik zal U de heidenvolken als Uw eigendom geven, de einden der aarde als Uw bezit.

7. Bij de Hebreëen werd de naam Christus (= Gezalfde) evenwel niet alleen gegeven om degenen die de waardigheid van het priesterschap ontvingen te eren; zij waren immers daartoe met olie gezalfd als met een heilig symbool; maar men deed dit ook bij de koningen; onder goddelijke leiding zalfden de profeten hen ook, zodat de koningen eveneens typen van Christus voorstelden; de koningen waren inderdaad voorafschaduwingen van de koninklijke opperheerschappij van de enige en ware Christus; van Hem, die het goddelijk Woord is, heersend over allen.

8. Bovendien wordt ons ook van profeten verteld dat zij typen van Christus waren; van hen werden sommigen ook gezalfd; al deze personen verwezen dus naar de ware Christus, het goddelijk en hemels Woord, de enige Hogepriester van alle mensen, de enige Koning over de gehele schepping en de enige onder de profeten Die door de Vader als hoogste Profeet is aangesteld.

9. Wat hieruit blijkt is duidelijk: van al degenen die vroeger als voorbeelden gezalfd werden – of ze nu priester, koning of profeet waren – ontving niemand zo'n macht en goddelijke heerlijkheid als onze Heiland; alleen de Heer Jezus, de enige ware Christus, heeft die tentoongespreid.

10. Er is nog iets; die vroegere personen schenen onder hun volksgenoten weliswaar als grote lichten vanwege hun waardigheid en eer, generaties lang; maar ze hebben hun onderdanen nooit naar zichzelf als voorafgaande beeldragers van Christus met het woord christenen benoemd; en aan geen van hen werd door hun onderdanen goddelijke eer gegeven; en ook na hun dood had niemand de behoefte om ter ere van één van hen nog zijn leven te geven.

Er is op deze wereld ook nooit onder de volken zo'n grote bewogenheid geweest met betrekking tot iemand die toen bestond; want de kracht van een type kon natuurlijk bij hen nooit zo geweldig groot zijn als onze Heiland in werkelijkheid betoond heeft.

11. De Heer Jezus heeft weliswaar nimmer de tekenen en versierselen van het hogepriesterschap van iemand ontvangen; Hij kon zijn aardse afkomst niet herleiden tot een priesterlijk geslacht; Hij ontving Zijn koningschap niet onder begeleiding van een erewacht; Hij was niet, als een profeet zoals vroeger, bevestigd; Hij genoot geen bijzondere waardigheid onder de joden, geen enkele zelfs; maar toch werd Hij door de Vader met al deze heerlijkheid bekleed; en dan niet alleen maar op een symbolische wijze, maar in werkelijkheid.

12. Hij, Jezus, ontving dan weliswaar niet die eretekenen als de mensen die ik eerder vermeldde, maar toch wordt Hij met veel meer reden de Christus genoemd; want Hij is de enige en ware Christus van Godswege; en Hij heeft dan ook de hele wereld vervuld met een werkelijk verheven en heilige naam, de naam van christenen. Aan de mensen die zich met deze naam mogen noemen geeft Hij niet meer

alleen maar typen en voorbeelden; maar Hij schenkt hun openlijke deugden en het hemels leven door de ware leer te geven aan Zijn volgelingen.

13. Hij werd ook niet gezalfd met gewone olie, maar kreeg een goddelijke zalving door de Heilige Geest door Zijn gemeenschap aan de ongeschapen goddelijkheid van de Vader. Jesaja laat dat zien, als hij in naam van Christus zegt (Jes. 61:1, zie ook Luk. 4:19):

De Geest van de Heer HEER is op Mij, omdat de HEER Mij gezalfd heeft om een blijde boodschap te brengen aan de zachtmoedigen... om voor de gevangenen vrijlating uit te roepen... en aan blinden het gezichtsvermogen.

14. En behalve Jesaja zegt ook David iets dergelijks, als hij tot Hem spreekt (Ps. 45:7-8):

Uw troon, o God, bestaat eeuwig en altijd; de scepter van Uw Koninkrijk is een scepter van rechtvaardigheid. U hebt gerechtigheid lief en haat goddeloosheid; daarom heeft Uw God U gezalfd, o God, met vreugdeolie, boven Uw metgezellen.

In het eerste van deze verzen noemt David Hem God; daarna eert hij Christus als de Drager van de koninklijke scepter.

15. Zo kent hij Hem goddelijke en koninklijke waardigheid toe; en daarna stelt hij Hem in de derde plaats voor als de Christus, niet gezalfd met gewone olie uit planten, maar met de goddelijke 'vreugdeolie'. Daarmee laat David ook Zijn buitengewone status zien; want Hij steekt verre uit boven degenen die in vroeger tijden als typen en voorbeelden met gewone olie gezalfd zijn.

16. Deze zelfde David spreekt elders over Hem in de volgende woorden (Ps. 110:1):

De HEER heeft tot mijn Heer gesproken: Zit aan Mijn rechterhand, totdat Ik Uw vijanden gemaakt zal hebben tot een voetbank voor Uw voeten;

even verder zegt David (Ps. 110:3, 4):

...; uit de baarmoeder van de dageraad is voor u de dauw van Uw jeugd. De HEER heeft gezworen en Hij zal er geen berouw van hebben: U bent Priester voor eeuwig, naar de ordening van Melchizedek.

17. Deze Melchizedek nu wordt in de heilige Schriften vermeld als priester van de Allerhoogste God; hij was niet gezalfd met enig soort olie van materiële aard; en hij ontving zijn priesterschap ook niet door afstamming van een Hebreeuws geslacht.

En zo wordt ook Christus onze Heiland bevestigd, nog wel met een

eed, volgens diens orde; niet dus volgens de orde van degenen die alleen maar tekenen en versierselen kregen.

18. De geschiedenis verhaalt over Christus dan ook niet dat Hij lichamenlijk bij de joden is gezalfd; en Hij stamde ook niet uit een priesterlijk geslacht, maar Hij kreeg Zijn bestaan van God zelf, vóór de morgenster; dat betekent dat Hij was vóór de schepping van de wereld; zo kreeg Hij een onsterfelijk en onvergankelijk priesterschap tot in alle eeuwigheid.

19. Alleen Hij draagt de titel Christus, te midden van alle mensen ter wereld, tot nu toe; daaraan kan men volstrekt duidelijk zien dat alleen Hij die onlichamelijke en goddelijke zalving ontving; en Hij alleen wordt met deze titel Christus door allen erkend en beleden, zowel in de wereld van hen die geen Grieks spreken als van de Grieken. Tot heden toe wordt Hij door al Zijn volgelingen als koning geëerd; Hij wordt als profeet bewonderd en geroemd als de ware en enige Hoogepriester van God.

En boven dit alles komt nog dat Hij, Die het tevoren bestaande Woord van God was en vóór alle tijden bestond, die goddelijke eer van de Vader ontving; daarom wordt Hij als God geëerd; maar het meest opmerkelijke van alles is, dat wij, die Hem zijn toegewijd, Hem niet alleen met onze stem en met louter woorden eren, maar met al onze geestelijke vermogens; wij willen allermeeft van Hem getuigen, zelfs met gevaar voor eigen leven.

1.4 *De godsdienst die Christus verkondigde, is niet onverwacht gekomen en is niet vreemd*

1. In het voorgaande moest ik een aantal zaken laten zien om te voorkomen dat iemand zou denken dat onze Heer en Heiland Jezus Christus een nieuwkomer was op het moment dat Hij als mens onder de mensen verscheen. In dit nieuwe hoofdstuk wil ik enige dingen vermelden om te verhinderen dat iemand zou menen dat zijn leer nieuw of vreemd is, of van recente datum. Laat niemand denken dat deze leer hetzelfde is als wat de rest van de mensen bedacht heeft.

2. Korte tijd nadat het verschijnen van onze Heiland Jezus Christus aan alle mensen was bekendgemaakt, ontstond er plotseling een

nieuw volk. Dit volk was niet klein of zwak, het woonde niet in een verre uithoek van de aarde. Het was integendeel het grootste en meest godsdienstige van allemaal. Dit volk was zo onverwoestbaar en onoverwinnelijk, omdat het altijd door Gods kracht ondersteund werd. Dit volk is ontstaan op een moment, dat door Gods ondoorgrondelijk besluit van tevoren is bepaald. Het volk wordt bij allen met de naam van Christus geëerd.

3. Eén van de profeten voorzag met het oog van Gods Geest wat er stond te gebeuren en riep in verbazing uit (Jes. 66:8a):

Wie heeft ooit zo iets gehoord? Wie heeft iets dergelijks gezien? Zou een land geboren kunnen worden op één dag? Zou een volk geboren kunnen worden in één keer?

Dezelfde profeet geeft een aanwijzing met betrekking tot de naam die gebruikt zou worden (Jes. 65:15b, 16a):

... Zijn dienaren zal Hij noemen met een andere naam, zodat wie zich zegenen zal op aarde, zich zal zegenen in de God van de waarheid...

4. Inderdaad zijn wij een nieuw volk. En de nieuwe naam van christenen is niet zo lang geleden aan alle volken bekend geworden. Maar, wat het leven van dit volk en hun handel en wandel en hun godsdienstige beginselen betreft, dat alles is geen nieuwe uitvinding van ons. We kunnen wel zeggen dat deze dingen zijn vastgelegd in wat het natuurlijk verstand van vrome mensen in het verleden vanaf de oorsprong van de mensheid heeft gezegd. Dat dit zo is zal ik in het volgende nader onderbouwen.

5. Het volk van de Hebreëen is befaamd wegens zijn ouderdom. Iedereen weet dat het niet van recente datum is. De geschreven literatuur van dit volk gaat over mensen van de oudheid, slechts weinig in getal maar onder wie er uitmuntten in vroomheid, rechtvaardigheid en allerlei deugden. Zelfs vóór de vloed waren er sommigen vermaard wegens hun deugd; daarna kwamen er weer anderen, zonen en nakomelingen van Noach. Van hen noem ik in het bijzonder Abraham, die door de Hebreëen zelf als voorvader en stichter van hun volk in ere gehouden wordt.

6. Men kan eigenlijk wel zeggen dat al degenen van wie de rechtvaardigheid betuigd is, van Abraham terug tot de eerste mens, in feite christenen waren; ze heetten zo niet, maar wie dat zou zeggen, spreekt niet bezijden de waarheid.

7. Want de naam van christen dragen wil zeggen dat men door de kennis en de leer van Christus een aantal dingen in praktijk brengt: verstandigheid en rechtvaardigheid, zelfbeheersing en sterke deugdzzaamheid en de vrome verering van de enig ware God van alles. Als de naam christen dat soort dingen aangeeft, kunnen we zeggen dat die mensen van ouds dat niet minder onderhielden dan wij.

8. Want zij maakten zich niet druk om de besnijdenis van het lichaam, wij ook niet; of sabbatsgeboden, wij evenmin; zij hadden geen voedseltaboes en onderhielden de dingen niet die Mozes als eerste van allen de mensen opgedragen heeft om op symbolische wijze te volbrengen. En christenen doen dergelijke dingen nu ook niet. Toch kenden die mensen van vroeger de Christus Gods wel, zoals Hij aan Abraham verscheen, Zich aan Izak openbaarde en tot Jakob (dat wil zeggen Israël) sprak. Al eerder heb ik laten zien dat Christus zich ook openbaarde aan Mozes en de profeten die na hem kwamen.

9. Daarom werden die vrome mensen ook wel geëerd met de naam van Christus, (= Gezalfde); dat vinden we bijvoorbeeld in het volgende vers (Ps. 105:15):

Raak Mijn gezalfden niet aan, doe Mijn profeten geen kwaad.

10. We moeten er dus van uitgaan dat de eerste en oudst bekende godsdienst van het begin, beleden door die vrome mensen rond Abraham, tegelijkertijd de godsdienst is die kort geleden door het onderwijs van Christus aan alle volken is verkondigd.

11. Van Abraham wordt gezegd dat hem later bevolen werd de besnijdenis in te voeren; maar van Abraham wordt ook gezegd dat hij al lang voor die tijd een rechtvaardige was door zijn geloof. Het bewijs daarvoor lezen we in het Woord van God (Gen. 15:6):

En hij geloofde in de HEER, en Die rekende hem dat tot gerechtigheid.

12. Voordat hij besneden was verscheen God immers aan hem; Abraham was toen al een gelovige; dat wil zeggen het was Christus Zelf Die tot hem sprak, Die als het Woord van God hem beloofde dat alle toekomstige gelovigen op dezelfde manier als hij gerechtvaardigd zouden worden. Hij zei (Gen. 12:3b):

en in u zullen alle geslachten van de aardbodem gezegend worden.

En ook (Gen. 18:18):

Immers, Abraham zal zeker tot een groot en machtig volk worden, en alle volken van de aarde zullen in hem gezegend worden.

13. We mogen weten dat we de vervulling ervan bij onszelf waarnemen. Hij, Abraham, werd gerechtvaardigd door zijn geloof in Christus, het Woord van God dat aan hem verscheen. Door dit woord heeft hij van het bijgeloof van zijn voorvaderen afstand genomen en al zijn vroegere dwalingen opgegeven; zo ging hij de enige Allerhoogste God belijden; en hij diende Hem met deugdzame werken; toch deed hij dat niet volgens de godsdienstige regels zoals die later in de wet van Mozes zijn beschreven.

Aan deze Abraham dus, in de geschetste omstandigheden, werd bekend gemaakt dat alle volken en stammen op de aarde in hem gezegend zouden worden.

14. De godsdienstige levenswijze die Abraham vroeger volgde, wordt nu slechts door christenen over de hele wereld onderhouden; dezen doen dat ook door daden, die immers meer effect hebben dan woorden.

15. We kunnen dus concluderen dat wij die na Christus leven en die vrome mensen van vroeger een gemeenschappelijke levenswandel en godsdienstige gedragslijn volgen; het is toch zo dat wij volgens hetzelfde principe leven. De godsdienst die ons in het onderwijs van Christus is overgeleverd gaat dus duidelijk niet over nieuwe of vreemde leerstellingen. Om de waarheid te zeggen, en daar wil ik het nu bij laten, die godsdienst is de eerste en de enig ware.

1.5 De tijd waarin onze Heiland bij de mensen geopenbaard werd

1. Welnu, in het voorgaande heb ik de kerkgeschiedenis die ik wil gaan schrijven ingeleid. Dat was nodig. Nu begin ik dan met het eigenlijke verhaal, dat betrekking heeft op het verschijnen van onze Heiland als mens. Ik roep God, de Vader van het Woord en Jezus Christus zelf, die als onze Heiland en Heer geopenbaard is en het hemelse Woord van God is, aan om mij te helpen en mee te werken, zodat ik de waarheid eerlijk zal uiteenzetten.

2. Onze Heer en Heiland werd volgens de voorzegging van de profetieën in Bethlehem in Judea geboren in het 42e jaar van de regering

van Augustus. Het was toen 28 jaar geleden dat Egypte werd onderworpen en Antonius en Cleopatra omkwamen³; hun dood betekende het einde van het koningshuis van de Ptolemeëen. In dat zelfde jaar werd de eerste belastinginschrijving uitgevoerd; Quirinius was toen de bestuurder van Syrië.

3. Deze belastinginschrijving tijdens Quirinius wordt vermeld door Flavius Josefus, die bij de Hebreëen een zeer befaamd historicus was. Hij vertelt tevens een verhaal over de partij van de Galileeërs, die omstreeks dezelfde tijd opkwam. Ook onze Lukas vermeldt die beweging in zijn boek Handelingen (Han. 5:37):

Na hem stond Judas de Galileeër op, in de dagen van de inschrijving, en hij maakte veel volk afvallig, dat hem volgde; en deze is ook omgekomen, en allen die naar hem luisterden, zijn uiteengedreven.

4. In het 18e boek van zijn geschrift Joodse Oudheden heeft Josefus het daar ook over en zegt vervolgens (Oudh. 18, 1; 759):

Cyrenius, Romeins Raadsheer, en man van grote verdienste, die langs al de trappen van eer tot de burgemeesterlijke waardigheid was gestegen, was door Augustus tot Landvoogd van Syrië aangesteld, met bevel om een overslag van al de middelen der ingezetenen te maken.

5. Kort daarop schrijft Josefus (Oudh. 18, 1; 759):

Enige tijd daarna waagde zekere Judas, een Gaulaniter [Galileeër], uit de stad Gammala, het om, bijgestaan door een Farizeër geheten Sadok, het volk tot een opstand aan te porren, zeggende dat zulk een opschrijving een klaar bewijs was, dat men hen tot slavernij zocht te brengen.

6. Over dezelfde man schrijft Josefus ook in het tweede boek van zijn Geschiedenis van de joodse oorlog (Oorl. 2, 12, 153):

Gedurende zijn (= Augustus') regering bracht zekere Galileeër genaamd Judas, de joden tot een afval, en hield hun voor, dat zij met schatting aan de Romeinen te betalen de mensen Gode gelijk stelden, naardien zij hen daardoor zo wel voor Meesters erkenden als hem.

3 In 30 v.C.

1.6 Herodes als eerste vreemdeling op de troon

1. In die tijd was Herodes koning; hij was de eerste vreemdeling die over het joodse volk regeerde. Zo werd de profetie vervuld die Mozes had opgeschreven (Gen. 49:10):

De scepter zal van Juda niet wijken en evenmin de heersersstaf van tussen zijn voeten, totdat Silo komt, en Hem zullen de volken gehoorzamen.

Van deze zelfde Persoon is ook gezegd, dat Hij door de volken verwacht werd.

2. Zolang de joden de mogelijkheid hadden om onder hun eigen inheemse heersers te leven, was die voorzegging nog niet uitgekomen; van Mozes' tijd tot de regering van Augustus hadden zij hun eigen leiders.

Tijdens Augustus' bewind echter kreeg Herodes als eerste vreemdeling uit handen van de Romeinen de regering over de joden toebedeeld. Volgens Josefus was Herodes van vaders zijde een Idumeeër, van moeders kant een Arabier. Maar Africanus, toch niet de eerste de beste, schrijft:

Herodes was de zoon van Antipater, zoals nauwkeurige schrijvers meedelen. Antipater was weer de zoon van ene Herodes uit Askalon, als tempeldienaar verbonden aan de Apollo-tempel in die stad.

3. Antipater werd als jongen ontvoerd door een stel boeven uit Idumea; zijn vader, een arme man, kon zijn losgeld niet betalen; daardoor bleef Antipater bij de Idumeeërs en leerde tijdens zijn opvoeding hun gewoonten. Later raakte Antipater bevriend met Hyrcanus, de hogepriester van de joden. Antipater nu was de vader van de Herodes, die ten tijde van onze Heiland heerste.

4. Omdat de regering over de joden nu in handen van dat personage gekomen was, moest volgens de profetie Degene Die de volken verwachtten spoedig komen; Zijn verschijnen stond als het ware voor de deur; want met Herodes was de regelmatige opvolging door eigen inheemse regeerders en vorsten ten einde gekomen.

5. Al sinds Mozes bestond die opvolging. Mozes werd opgevolgd door Jozua. Deze op zijn beurt werd opgevolgd in de regering door bestuurders die de Richteren heetten. Daarna kwamen de koningen, van wie Saul en David de eersten waren. Aan het eind van de koningentijd werden de joden gevangengenomen en naar Babylon gedeporteerd.

6. Terug uit de Babylonische ballingschap bleven de joden hun aristocratische regeringsvorm behouden. Eigenlijk was het een oligarchie; want de hogepriesters beheerden de staatszaken. Dat duurde totdat Pompejus, de Romeinse generaal, Jeruzalem met wapengeweld belegerde en innam⁴. Hij liet de heilige plaatsen verontreinigen en trok het tempelheiligdom binnen. Op dat ogenblik was Aristobulus volgens de voorvaderlijke opvolging koning en hogepriester van de joden; hij werd met zijn kinderen geboeid naar Rome gebracht; het hogepriesterschap droeg hij over aan zijn broer Hyrcanus. Vanaf die tijd was het hele joodse volk schatplichtig aan de Romeinen.

7. Hyrcanus was de laatste hogepriester in de lijn van de regelmatige opvolging. Hij werd al gauw door de Parthen gevangengenomen. Toen was het, zoals ik al zei, dat de vreemdeling Herodes erin slaagde om de heerschappij over de joden van de Romeinse senaat en keizer Augustus in handen te krijgen⁵.

8. Nu de komst van Christus zo dichtbij was, ging de verwachting van het heil voor de volken vervuld worden; en, zoals de profeten hadden voorgezegd, de roeping van de heidenen volgde daarop. Vanaf deze tijd waren er dus geen vorsten en heersers meer uit Juda, ik bedoel, uit het joodse volk. Lang was het priesterschap van generatie op generatie overgeleverd via de lijn van een zo nauw mogelijke verwantschap. Nu er geen joodse heersers meer waren kreeg ook het priesterschap deel aan de verwarring.

9. In Josefus heb je daarvan een betrouwbaar getuige; zodra Herodes door de Romeinen tot koning was aangesteld, heeft hij aldus Josefus, geen hogepriesters uit het oude geslacht meer benoemd, maar bepaalde onbekende figuren die eer waardig gekeurd. Herodes' zoon Archelaüs volgde met betrekking tot het benoemen van priesters dezelfde koers als zijn vader. Ook deden de Romeinen dat, toen ze later de regering over de joden overnamen.

10. Josefus maakt ook duidelijk dat Herodes als eerste de heilige ambtskleding van de hogepriester opborg en met zijn zegel verzegelde, zodat de hogepriesters er geen gebruik meer van konden maken.

4 Dat was in 63 v. C.

5 40 v. C.

Later deden zijn opvolger Archelaüs en ook de Romeinen hetzelfde.

11. Wat ik nu gezegd heb is voldoende om te laten zien dat ook andere profetieën vervuld werden toen onze Heiland Jezus Christus verscheen. In het boek Daniël immers wordt met een aantal weken de periode tot de heerschappij van Christus aangegeven; het Woord profeteert, dat zodra die tijd afgelopen zou zijn, de zalving van priesters enzovoort onder de joden geheel en al beëindigd zou worden. In een ander boek, Evangelische bewijsvoering, heb ik deze kwestie al behandeld en duidelijk gemaakt dat dit met zekerheid is uitgekomen in de tijd waarin onze Heiland Jezus Christus geboren werd. Wat ik nu geschreven heb is wel noodzakelijk om de waarheid met betrekking tot die tijden aan te tonen.

1.7 Over het verschil tussen de evangeliën met betrekking tot het geslachtsregister van Christus

1. De evangeliëschrijvers Mattheüs en Lukas hebben ons het geslachtsregister van Christus verschillend overgeleverd; velen denken daarom, dat ze elkaar tegenspreken; en vele gelovigen hebben op hun beurt geprobeerd die zaak uit te pluizen, hoewel ze de waarheid niet kenden. En kom, laat ik dus ook het verhaal over deze kwestie doorgeven dat Africanus in een brief aan Aristides verteld heeft; even tevoren heb ik al van Africanus melding gemaakt; en de bedoelde brief gaat over de overeenstemming tussen de geslachtsregisters in de evangeliën. Africanus verwerpt de ideeën van de anderen als geforceerd en bedrieglijk; het verhaal dat hij zelf accepteert geeft hij in de volgende woorden weer:

2. De namen van de geslachten werden onder Israël geteld naar de natuurlijke of wettelijke afkomst; natuurlijk als het kind een wettige opvolger was, en naar de wet, wanneer iemand anders een kind kreeg op naam van een kinderloos gestorven broer; want hoop op de opstanding is nooit zo expliciet gegeven, en daarom bootsten ze de nog te komen opstanding na in een soort sterfelijke herrijzenis – dan zou de naam van de overledene tenminste blijven bestaan.

3. Sommigen werden dus in het geslachtsregister opgenomen als natuurlijke opvolger van hun vader, maar anderen werden door iemand verwekt, terwijl ze niet onder de naam van hun verwekker maar onder een andere naam ingeschreven wer-

den; van beiden werd de herinnering bewaard, zowel van de natuurlijke zonen als van de zogenaamde zonen.

4. Daarom is geen van beide evangeliën leugenachtig; want ze rekenen zowel de natuurlijke als de wettelijke opvolging mee; en zo zijn de geslachten met elkaar in de war geraakt. Dat geldt zowel voor het geslacht van Salomo als voor dat van Nathan: kinderlozen verzezen als het ware door de naar hen genoemde kinderen, er waren tweede huwelijken, anderen werden door eigen kinderen opgevolgd. Met recht kan men zo op de gedachte komen, dat dezelfde personen, op verschillende plaatsen in de geslachtslijst, van andere voorouders afstammen, de ene keer van zogenaamde vaders, de andere keer van werkelijke vaders. De gegevens van beide evangeliën zijn dus echt waar; want ze komen beide precies op Jozef uit, zij het wel op een beetje ingewikkelde manier.

5. Om duidelijk te maken wat ik zei, zal ik nu het wederzijds in elkaar raken van de geslachten uitleggen. Als je van David via Salomo de geslachten nagaat, vind je als derde van onderen de naam Matthan; deze verwekte Jakob, de vader van Jozef. Maar bij Lukas vind je uitgaande van Davids zoon Nathan als derde van onderen de naam Melchi; want Jozef was de zoon van Heli, die weer van Melchi afstamde⁶.

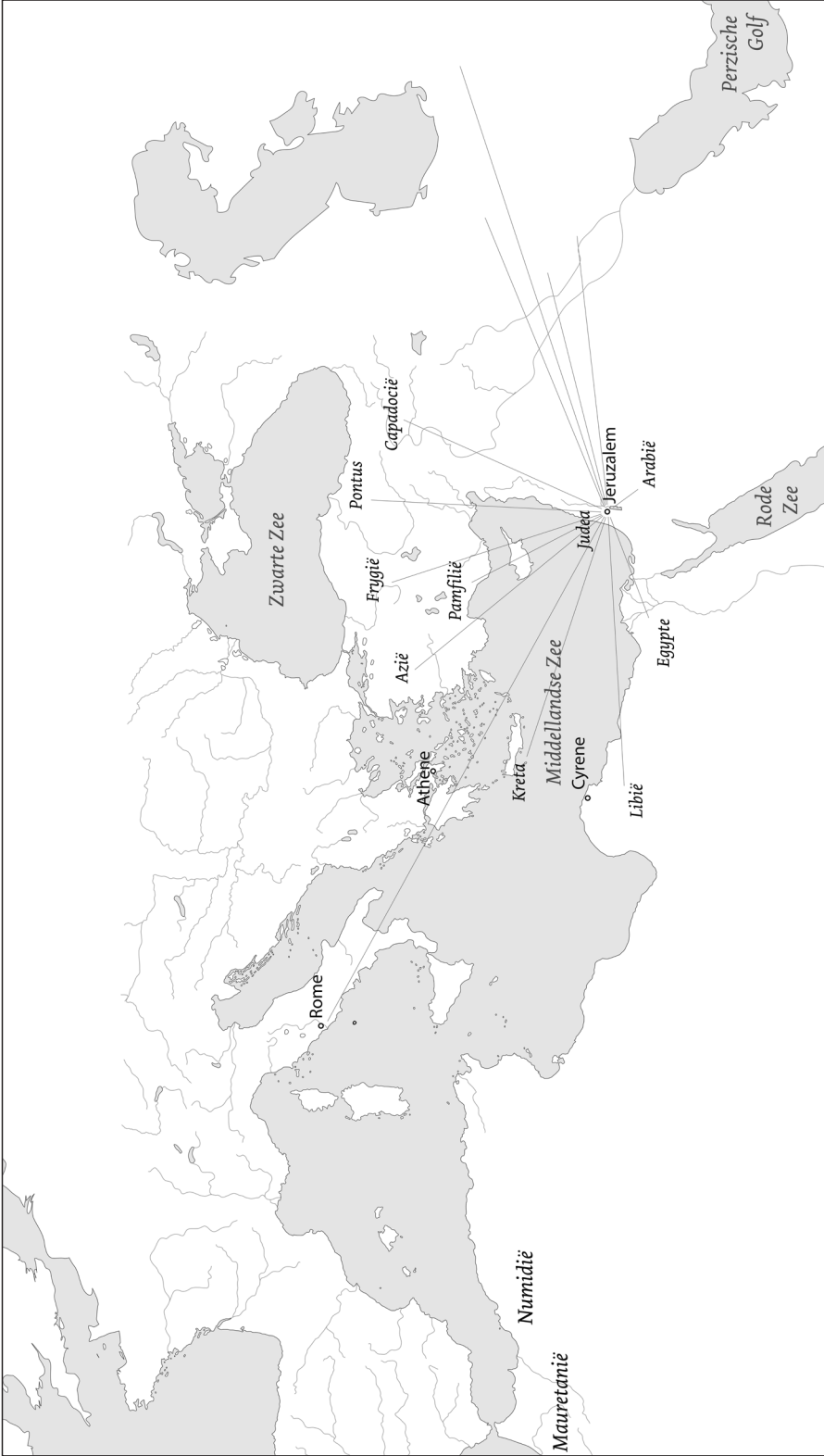
6. Het gaat ons om Jozef, en we moeten laten zien, hoe elk van de twee – Jakob uit Salomo's geslacht, en Heli uit Nathans geslacht – beiden als vader van Jozef genoemd kunnen worden. Eerst echter moet ik laten zien dat Jakob en Heli broers waren; maar nog daarvoor hoe hun vaders, Matthan en Melchi, hoewel van verschillende geslachten, op hun beurt toch beiden opa van Jozef schijnen te zijn.

7. Zowel Matthan als Melchi huwden, na elkaar, dezelfde vrouw; en ze kregen kinderen, die eigenlijk broers waren, omdat ze dezelfde moeder hadden; de wet verbiedt immers niet dat een vrouw die alleen is komen te staan, hetzij verlaten door haar man, hetzij na de dood van haar man, met een ander mag trouwen.

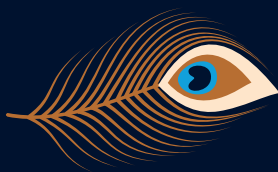
8. De vrouw om wie het hier gaat, heette volgens de traditie Estha. Eerst krijgt Matthan, die zijn geslachtslijn van Salomo afleidde, bij haar een kind, Jakob; na het sterven van Matthan nam Melchi, die zijn geslachtslijn op Nathan terugvoerde, de weduwe Estha tot vrouw; hij was wel van dezelfde stam, maar van een ander geslacht, zoals ik al zei; Melchi nu had Heli als zoon.

9. We vinden dus dat Jakob en Heli wel van twee verschillende geslachten waren en toch broers, uit één moeder geboren. Van die twee stierf Heli kinderloos; Jakob nam de weduwe tot vrouw en kreeg bij haar als derde kind Jozef; dat klopt met het woord

6 Hoewel Lukas nog twee namen noemt tussen Heli en Melchi (Luk. 3.24).

Volken op de Pinksterdag

*‘De Kerkgeschiedenis
van Eusebius is een unieke bron, waaruit
ik dankbaar heb geput bij het beschrijven
van de apostolische periode.’*

DR. ROB VAN HOUWELINGEN
(auteur-redacteur van *Apostelen*)

*‘Van de heilige apostelen tot de zeer christelijke
keizer Constantijn: een wervelende geschiedenis
van de eerste eeuwen christendom.’*

DR. DANIËL DE WAELE
(auteur van *Ontluikend christendom*)

Geen geschrift uit het vroege christendom is zoveel aangehaald in allerlei historische en theologische publicaties als de Kerkgeschiedenis van Eusebius. Dit werk geeft een overzicht van het leven in de christelijke gemeenten gedurende de eerste drie eeuwen. De vele documenten die Eusebius in zijn boek heeft opgenomen, zijn sindsdien verloren gegaan. Daarom kan men dit werk, de allereerste kerkgeschiedenis, gerust van onschatbare waarde noemen. Deze heruitgave bevat een nieuwe inleiding van Henk Bakker en een geactualiseerde bibliografie.

Dr. Chris Fahner (†) heeft *Eusebius' Kerkgeschiedenis in hedendaags Nederlands vertaald*. Prof. dr. Henk Bakker is hoogleraar aan de faculteit *Religie en Theologie aan de Vrije Universiteit in Amsterdam*.

KokBeekencentrum.nl
UITGEVERS | UTRECHT

ISBN 978 90 435 3816 9 • NUR 704

9 789043 538169